

WERKGROEP 3: DE RELATIE TUSSEN STRAFRECHTER EN STRAFUITVOERING

Voorzitter: Sonja SNACKEN, V.U. Brussel

Inleider: John VANACKER, Directoraat-Generaal Strafinrichtingen

Respondent: Rob PERRIËNS, magistraat te Antwerpen

In tegenstelling tot het totaal aantal deelnemers van de studiedag, waar ze slechts een kleine minderheid van uitmaakten, zijn de magistraten in werkgroep drie over de relatie tussen de straftoemeting en de strafuitvoering opvallend aanwezig. Gelukkig maar. In het debat tussen straftoemeting en strafuitvoering vormen zij immers een onmisbare gesprekspartner.

Inleider John VANACKER van het Directoraat-Generaal Strafinrichtingen overloopt aan de hand van zijn discussietekst kort de visie gezien vanuit de penitentiaire strafuitvoering.¹ Hij pleit voor een relatieve autonomie voor de strafuitvoering, zelfs indien de huidige breuk tussen straftoemeting en strafuitvoering zou worden hersteld. Hij is immers bezorgd over de geringe bevoegdheden die er voor de penitentiaire administratie zouden kunnen overblijven. Hij vreest dat van zodra de VI-commissies zullen worden omgevormd tot echte strafuitvoeringsrechtbanken, die bevoegdheid herleid zal worden tot die van een conciërge. Moeten die rechtbanken er wel komen? Willen de magistraten niet enkel maar meer bevoegdheden claimen zonder echt in de materie geïnteresseerd te zijn? VANACKER is van mening dat de huidige VI-commissies met hun multidisciplinaire samenstelling heel bevredigend werken. In plaats van voorrang te geven aan de externe rechtspositie wil hij dat er werk wordt gemaakt van de interne rechtspositie. Vooreerst moet het voorontwerp van de basiswet dringend worden geïmplementeerd.

Los van deze kwestie over wat eerst — later tijdens de discussieronde zal hier nog worden op ingegaan — ligt het voor VANACKER voor de hand dat ook binnen de huidige situatie de penitentiaire strafuitvoering aansluiting moet krijgen met de strafrechter. Een mogelijke piste zou via de motivatie van de vonnissen kunnen lopen. Een vonnis met een degelijke motivatie zou de ontmoetingsplaats kunnen zijn voor de individualisering van de straf (detentieplanning) en later voor het goede verloop van de voorwaardelijke invrijheidstelling.² Er moet echter worden vastgesteld dat wat de finaliteit van de straf betreft de visies van de strafrechters en de strafuitvoerders mijlenver uiteen liggen. Uit recente bevindingen blijkt dat magistraten eerder de klassieke penale principes voorstaan: vergelding, afschrikking, ... De gevangenen willen daarnaast ook resocialiseren, rehabiliteren en sinds kort ook herstellen. In plaats van dat de ene visie de andere zou verdringen is er volgens VANACKER dringend nood aan communi-

1. De integrale tekst verscheen in *Panopticon* 2001, p. 80-98, onder de titel "Doe wel, zie toch om, maar kijk ook vooruit. De relatie straftoemeting-strafuitvoering in een breder perspectief".

2. In *Fatit* nr. 89 van maart 2001, een themanummer dat gewijd is aan de basiswet, gaat Hans Claus dieper in op de mogelijke consequenties die het detentieplan kan hebben op de relatie straftoemeting en strafuitvoering.

catie tussen de verschillende actoren van de straftoemeting en van de strafuitvoering en moet men komen tot een maatschappelijk debat over het doel van de straf. De wil tot betrokkenheid van de strafrechter bij dit noodzakelijk debat wordt door VANACKER echter niet al te hoog ingeschat. Misschien moeten de strafrechters toch maar wat meer gedwongen worden. Het invoeren van een wettelijk quotum om tot een gelimiteerde gevangenispopulatie te komen zou zo'n geschikte dwingende wijze zijn om de penitentiaire inflatie onder controle te brengen. De voortdurende overbevolking blijft het constante teken aan de wand dat onze huidige aanpak van maatschappelijke problemen niet deugdelijk is. Misschien moeten we eerder denken in de richting van manieren van inclusie in plaats van exclusie.

Respondent Rob PERRIËNS, magistraat en voorzitter van de VI-commissie van Antwerpen, reageert vooreerst op het ritme van de implementaties van de vernieuwingen. Hij gaat ermee akkoord dat idealiter de veranderingen wat betreft de interne en de externe rechtspositie gelijktijdig verlopen en op elkaar aansluiten. Als dit echter onmogelijk is dan pleit hij voor de voorrang van de externe rechtspositie in plaats van de interne. De angst van de penitentiaire administratie voor het verweesde gevoel indien hen enkel de residuaire bevoegdheden resten, acht hij ongegrond. De basiswet zal er zeker komen en de uitvoering ervan wordt sowieso een gigantische operatie. De penitentiaire administratie zal haar handen vol hebben met het aantrekken van personeel en middelen en de organisatie hiervan. Hij meent dat niet de interne maar integendeel de externe rechtspositie voorrang moet krijgen. De rechtsonzekerheid, de afhankelijkheid van circulaire en van de penitentiaire administratie gaat anders op den duur ontmoedigend werken. De bewering dat de magistraten de externe rechtspositie enkel maar willen claimen, is waarschijnlijk op achterdocht gebaseerd. In de praktijk blijkt dit niet het geval te zijn. Hijzelf was immers slechts de enige kandidaat om de VI-commissie in Antwerpen voor te zitten. Wil de strafuitvoering tot een debat komen met de magistraten dan zal men minder defensief moeten communiceren.

Wat de motivatie van de vonnissen betreft, erkent PERRIËNS dat er fundamentele problemen zijn. Hij stelt vast dat er in de praktijk niet veel terecht komt van goede motivaties. Strafrechters hebben er geen tijd voor. Ze hebben ook geen weet van de gevangenis en de strafuitvoering. Een correct vonnis schrijven is niet gemakkelijk. De meesten zijn al heel tevreden als ze slagen in de schuldvraag en geen onwettige straf uitspreken. Om ook nog eens toe te lichten hoe die straf dan moet uitgevoerd worden en waarom is in de huidige stand van zaken te veel gevraagd. Wil men hierin verandering brengen dan moet er dringend werk worden gemaakt van een "ontschotting". Een debat over de finaliteit van de straf waarvoor VANACKER pleit, begint bij een grondige kennismaking tussen de verschillende actoren. PERRIËNS is van mening dat we moeten komen tot een interactieve, participerende justitie en sluit zich wat dit betreft aan bij wat professor KLOECK voordien in de plenaire zitting gezegd heeft.³ Tot slot drukt PERRIËNS zijn bedenkingen uit in verband met het quotum dat de gevangenis-

3. De integrale tekst van haar voordracht verscheen in *Panopticon* 2001, p. 21-53, onder de titel *Je kent de weg en de taal. Over netwerkvorming tussen welzijnswerk en strafrechtsbedeling*.

populatie binnen aanvaardbare perken moet houden. Een quorum zonder meer kan volgens hem niet. De strafrechter moet alternatieven ter beschikking hebben indien hij geen gevangenisstraf kan opleggen.

De eerste reactie uit het publiek betreft de onzekerheid waarmee de strafrechter moet omgaan. Om te verhelpen aan de overbevolking worden nu bepaalde (korte) gevangenisstraffen niet meer (helemaal) uitgevoerd. Is het niet beter de straf in het Strafwetboek zelf aan te passen? PERRIËNS antwoordt dat de strafrechter nu al alternatieven kan vinden in de strafmaat. Het probleem is echter dat vele incriminaties dwingende hoge strafmaten opleggen. Echte alternatieven moeten inderdaad best gezocht worden in een aanpassing van het Strafwetboek.

Verschillende andere deelnemers stemmen hiermee in. De straffen en strafmaten in het huidige Strafwetboek voldoen niet meer. De strafrechter gaat bijvoorbeeld langere gevangenisstraffen opleggen om er zeker van te zijn dat de veroordeelde toch wel lang genoeg zal vastzitten. VANACKER geeft toe dat de overbevolking dwingt tot pragmatisme en dat daardoor sommige mensen inderdaad vroeger moeten vrijgesteld worden.

Een strafrechter gaat in op de motivatie van de vonnissen. De vonnissen, en dus ook de rechtszaak waarvan ze de weerslag vormen, behandelen vooral de schuldvraag en de bewijslast. De parketten stellen immers een strafdossier niet samen in functie van de dader en de straftoemeting. Of de strafrechter na het opleggen van de straf deze ook nog op maat van de veroordeelde wil snijden en dit bovendien in zijn motivatie wil toelichten, hangt helemaal af van zijn eigen *goodwill*. De wettelijk verplichte motivatie verwordt dus al snel tot een formaliteit. Als we tot een echte dialoog willen komen tussen de straftoemeting en de strafuitvoering dan is het misschien ook goed dat de strafuitvoerders eens komen luisteren naar de strafrechter. Nu kennen ze enkel het vonnis. Maar dit vonnis is slechts het resultaat van de straftoemeting. Er is ook nog het hele totstandkomingsproces dat er aan voorafgaat. Maar natuurlijk moeten de strafrechters ook de strafuitvoering leren kennen. Ze weten weinig van de gevangenis. Een informatiecampagne over hoe het er aan toe gaat in de gevangenis zou al veel kunnen verhelpen. Beter zou zijn als ze zelf gaan kijken.

Iedereen stemt in met de nood aan contact en communicatie. Het samenbrengen van meerdere actoren rond bepaalde probleempunten zou een begin kunnen zijn van het leren kennen van elkaars werkveld. Ook in de opleiding van de magistraten moet er aandacht komen voor de strafuitvoering. Men kan hen bijvoorbeeld stage laten lopen bij de PSD in de gevangenis.

Een volgend discussiepunt behandelt de vraag over het ritme van de invoering van de vernieuwingen. Dit was voordien ook al door zowel VANACKER als PERRIËNS ter sprake gebracht. Beiden blijven bij hun mening dat de twee rechtsposities gelijktijdig moeten hervormd worden. Als dit onmogelijk blijkt, ziet de ene echter liever eerst de interne rechtspositie behandeld en de andere de externe. Beiden vrezen vooral dat als niet gestart wordt met “hun” voorkeur, het ene ten koste zal gaan van het andere. Professor SNACKEN merkt echter op dat *de facto* met de oprichting van de VI-commissies reeds begonnen is met de invulling van de externe rechtspositie omdat deze materie politiek nu eenmaal gevoelig ligt. De vrees dat er van de interne rechtspositie, met name de implementatie van de basiswet, niks dreigt terecht te komen lijkt groter omdat hiervan minder mensen, politiek gezien dan toch, wakker liggen.

Waarom de gevangenispopulatie zo hoog blijft, heeft volgens een deelnemer aan de discussie ook te maken met de terughoudendheid van de hulpverlening. Indien zij meer hun verantwoordelijkheid willen opnemen, zouden velen residentieel kunnen worden opgevangen en een passende behandeling krijgen. Dit is zeker zo het geval met de geïnterneerden. Misschien moet er werk worden gemaakt van het verplichten tot hulpverlening en moeten de hulpverleningsinstanties verplicht worden deze mensen op te nemen. Hierbij kan men de vergelijking maken met de collocatie.

De algemene consensus aan het einde van de discussie is dat er nood is aan communicatie tussen de straftoemeting en de strafuitvoering. Er wordt geopperd of de justitiehuisen misschien niet ideaal geplaatst zijn om als *go-between* te fungeren. PERRIËNS beaamt dat de justitiehuisen inderdaad zeer goed deze kruispuntfunctie kunnen vervullen. Het opleggen van voorwaarden bijvoorbeeld gebeurt steeds meer. Zowel bij de VI-procedure, de Vrijheid onder Voorwaarden als de probatie zoekt men heil in voorwaarden maar vaak wordt er al wel eens geïmproviseerd. Om te komen tot werkbare voorwaarden kunnen de justitiehuisen een belangrijke rol spelen. Zij kunnen ook de advocaten informeren over alternatieve sancties. In onderling overleg met andere actoren kunnen de justitiehuisen zelfs komen tot het opstellen van profielen van bepaalde problematieken met de bijbehorende voorwaarden.

Peter JANSSEN*

* Wetenschappelijk medewerker V.U. Brussel